

УДК 332.122.6+323.11(1-32):373
JEL I29

М. М. Пітюлич

доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, м. Ужгород
e-mail: pitjulucho311@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2787-0378>

К. А. Сочка

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, м. Ужгород
e-mail: katelyna_sochka@yahoo.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6247-221X>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ПОЛІЕТНІЧНИХ РЕГІОНАХ

Досліджено рівень забезпеченості населення Закарпатської області, як поліетнічного регіону, окремими видами соціальної інфраструктури, зокрема у міських та сільських поселеннях. Вивчено динаміку окремих показників дошкільних навчальних закладів у міських і сільських поселеннях регіону. Досліджено рівень забезпеченості населення загальноосвітніми послугами, зокрема у розрізі мов навчання дітей (українська, російська, румунська, угорська). Проаналізовано динаміку витатків зведеного бюджету області та визначено роль соціальних витатків (у т. ч. витатків на освіту). Вивчено поточний стан фінансування витатків місцевих бюджетів на освіту за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету. Досліджено окремі додаткові позабюджетні джерела фінансування витатків на освіту, які особливо актуальні у поліетнічних регіонах (участь у проектах транскордонного співробітництва, пряма фінансова допомога іноземних урядів своїм національним меншинам). Вивчено рівень задоволення населення послугами навчальних закладів різного типу (у т. ч. у розрізі етноменшин).

Ключові слова: освіта, заклади освіти, регіон, національні меншини, витатки місцевих бюджетів, фінансування закладів освіти, транскордонне співробітництво.

Pityulych M., Sochka K. PECULIARITIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS FUNCTIONING IN POLYETHNIC REGIONS

Present processes of market relations evolution in Ukraine are closely linked to the increasing role of social infrastructure in creating favorable living conditions for the population. The level of provision of different types of social infrastructure services for people, in particular, in urban and rural settlements in Transcarpathia region as a polyethnic one, was studied. The dynamics of certain indicators of pre-school educational institutions in urban and rural settlements of the region was investigated. The authors reveal a tendency towards the simultaneous growth of the number of pre-school educational institutions and children there in recent years. The paper reveals a decrease in the number of general education institutions in the region comparing with an increase in the number of children studying there. The level of provision of the educational services for population, in particular, in the languages of children's education (Ukrainian, Russian, Romanian and Hungarian) was researched. The situation with private form of education (including selected languages of national minorities) was studied. The fact that the level of regional social infrastructure is mainly regressive as well as that social infrastructure network is obsolete and does not meet the present needs of the population is emphasized. The dynamics of expenditures of the consolidated budget of Transcarpathia region was analyzed as well as the role of social expenditures (including expenditures on education) was determined. The absolute domination of expenditures on social sphere in the consolidated regional budget was recorded. The current rules of financing the education expenditures of local budgets by the educational subvention from the state budget was studied. Selected additional extra budgetary sources of financing educational expenditures, that are particularly important for polyethnic regions (like participation in cross-border cooperation projects, direct financial assistance of foreign governments to their national minorities) were explored. Some successful examples of cooperation between regional educational institutions of different types and foreign partners in the effective attraction of additional funding for financing their needs were studied. The level of population's satisfaction (including by different ethnic minorities) with the services of educational institutions of different types was studied. The majority of respondents were dissatisfied with activities of educational institutions in their settlements. The gap between the social infrastructure level and the real needs of the population can have a negative impact and cause the negative attitude of the representatives of ethnic minorities of the region.

Keywords: education, educational institutions, region, national minorities, expenditures of local budgets, financing of educational institutions, transborder cooperation.

Постановка проблеми. Динамічний, складний і суперечливий процес трансформації соціально-економічних відносин і формування багатокладної ринкової економіки своєрідно протікає в окремих регіонах України, зокрема у громадах національних меншин. Через об'єктивні умови і суб'єктивні фактори в них склався комплекс соціально-економічних проблем,

що останніми роками загострились під впливом кризових явищ.

Особливу увагу слід звернути на проблему задоволення потреб національних меншин у Закарпатській області, де проживають представники понад 100 національностей. Близько 80,5% складають українці – 12,1%, румун – 2,6%, 2,5% – росіян, 1,1% – ромів, словаків – 0,5%, німців – 0,3%, а також

близько 1,5 тис. білорусів, 0,5 тис. євреїв, 0,5 тис. поляків і стільки ж вірмен тощо [1, с. 294].

Саме тому важливим вектором подальшого успішного соціально-економічного розвитку в поліетнічному регіоні є врахування і максимальне задоволення потреб окремих етнічних груп, у т. ч. забезпечення якісної освіти на усіх рівнях. Зважаючи на те, що задоволення освітніх послуг є однією з базових компетенцій держави, важливо дослідити чинний порядок фінансування закладів освіти та можливості пошуку додаткових позабюджетних джерел забезпечення їх потреб.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика та особливості розвитку різних етноменшин в окремих поліетнічних регіонах України ґрунтовно досліджена у наукових працях Є. Б. Кіш, М. А. Лендела, А. О. Максименко, В. П. Мікловди, М. І. Пітюлича, М. М. Пітюлича, Р. Т. Теслюка, Т. Б. Халавки. Однак у науковій літературі недостатньо висвітлений стан і тенденції відродження та розвитку освітніх закладів в умовах демографічної кризи, відкриття кордонів з країнами Європейського Союзу, активізації транскордонних зв'язків із суміжними державами. Додаткового вивчення потребують питання фінансового забезпечення закладів освіти в умовах децентралізації, коли кардинально змінився порядок розрахунку та надання освітніх субвенцій місцевим бюджетам з державного.

Мета статті – дослідити особливості діяльності закладів освіти у поліетнічних регіонах в умовах соціально-економічної трансформації, оцінити стан їх бюджетного забезпечення з огляду на процеси децентралізації.

Основні результати дослідження. Процеси становлення в Україні ринкових відносин, необхідність вирішення питань соціального розвитку тісно пов'язані з підвищенням ролі соціальної інфраструктури у

створенні сприятливих умов життєдіяльності населення, вагоме місце у якій посідають охорона здоров'я, освіта, культура, сфера побуту тощо.

Раніше приховуване часткове безробіття сьогодні стало масовим і, безумовно, торкнулося й національних груп, у тому числі й Закарпатської області. Суттєво погіршилося економічне становище, знизився матеріальний рівень життя людей, їх житлові умови, купівельна спроможність, зросла кількість малозабезпечених, особливо погіршилося становище молоді і людей похилого віку. Зрозуміло, все це суттєво позначилося і на житті національних меншин області, їх побуті, працевлаштуванні, забезпеченні житлом тощо.

Відомо, що сусідні європейські держави більш успішно здійснюють реформи, що торкаються етнічних меншин, їх самоорганізації та самоуправління. Їх досвід, на нашу думку, заслуговує вивчення, а низка ділових пропозицій – зацікавленого підходу. Перспективним може виявитися з цієї точки зору, наприклад, діяльність Карпатського єврорегіону, до якого входять сусідні області і райони Польщі, Словаччини, Угорщини й України, відкриття в області представництв центральних зовнішньополітичних, економічних і науково-технічних відомств. Унікальне географічне розташування, наявність кваліфікованих кадрів, здобуті навички і психологічна готовність значної частини населення Закарпаття до ринкових відносин здатні сприяти органічному включенню регіону в структуру загальноєвропейського поділу праці, інтеграції України у світове співтовариство, адаптації вітчизняного законодавства, стилю, форм і методів його застосування, у тому числі у сфері захисту інтересів національних меншин, до світових стандартів.

У сучасних умовах спостерігаються значні відмінності щодо забезпеченості населення міст і сіл Закарпатської області окремими соціально-інфраструктурними підсистемами (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень забезпеченості населення Закарпаття за окремими видами соціальної інфраструктури на кінець 2017 р. [2]

Назва об'єктів	По області	Міські поселення	Сільські поселення
Житловий фонд, тис. м ² загальної площі	31007	11536	19471
Загальноосвітні школи, од.	656	144	512
Дитячі дошкільні установи, од.	589	154	385
Медичні установи, од.	432	47	385
Театри, од.	5	5	-
Будинки культури, од.	462	32	430
Демонстратори фільмів, од.	42	34	8
Бібліотеки, од.	488	70	418

Варто зазначити, що рівень забезпеченості населення Закарпаття освітніми закладами залишається недостатнім. Так, рівень охоплення дітей дошкільними дитячими закладами є досить низьким. У Закарпатській області на початок 2018 р. він становив 54%, коли в середньому по Україні цей показник – 57%. У регіоні на 10 населених пунктів у середньому припадає 12 садочків

[3, с. 16], проте враховуючи ситуацію, що в містах і селищах міського типу таких закладів є декілька, сільська місцевість суттєво недоукомплектована відповідними установами. Так, у 2017 р. на три сільські поселення Закарпатської області припадав лише один садочок (табл. 2).

Таблиця 2

Забезпеченість дошкільними навчальними закладами у Закарпатській області у 1990-2017 рр. [3, с. 13, 14, 46]

Показник	1990	2000	2010	2017
Кількість дошкільних навчальних закладів, од.	668	505	532	589
у міських поселеннях	236	147	145	154
у сільській місцевості	432	358	387	435
Кількість дітей у дошкільних навчальних закладах, тис. осіб	51,0	20,1	35,5	47,8
у міських поселеннях	28,4	12,6	17,6	17,0
у сільській місцевості	22,6	7,5	17,9	16,9

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Дані табл. 2 засвідчують, що протягом останніх років спостерігається тенденція до зростання кількості дошкільних навчальних закладів і дітей, що тут виховуються, проте у 2017 р. показники були меншими, ніж у 1990 р.. Основна частина цих закладів (80,1%) у 2017 р. здійснювала виховний процес українською мовою, проте протягом останніх п'яти років їх кількість знизилася на 2,9%. Майже 13% ДНЗ здійснювали виховання дітей угорською мовою, у 6,5% закладах у 2017 р. виховання здійснювалося декількома мовами проти 3,5% у 2012 р. Відповідно, у 2017 р. в українськомовних ДНЗ виховувалось 87,3% від загальної кількості, що виховувались у дошкільних закладах (проти 89,6% у 2012 р.), в угорськомовних – 11,5% (проти 9,9% у 2012 р.) та 0,6% – румунськомовних. Якщо подивитися на їх територіальне розміщення, то тут слід відзначити, що в сільській місцевості області не було дошкільних закладів, де б виховання

здійснювалося російською, німецькою, англійською чи словацькою мовами, а частка дітей в угорськомовних закладах була більшою, ніж загалом по області – 14%.

У 74 дошкільних навчальних закладах області надають освітні послуги угорською мовою. Також працюють 17 дошкільних навчальних закладів, де в окремих групах навчально-виховний процес здійснюється угорською. Функціонують три дошкільні навчальні заклади з румунською мовою, а у двох відкрито групи з словацькою мовою навчання.

Краще ситуація в регіоні склалася із загальноосвітніми школами. Так, на десять населених пунктів області припадає 11 загальноосвітніх закладів, а в середньому рівень охопленості освітою дітей складає 92,8% [4, с. 16]. Проте з усіх шкіл регіону 22,4% потребували капітального ремонту, а 1,8% перебували в аварійному стані (табл. 3).

Таблиця 3

Забезпеченість загальноосвітніми навчальними закладами у Закарпатській області у 2013 р., 2017 р. [2]

Показник	Усього	З них здійснюють навчання мовою				
		українською	російською	румунською	угорською	кількома мовами
2013						
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів	658	540	1	12	67	38
міські поселення	142	109	1	2	20	10
сільська місцевість	516	431	–	10	47	28
Чисельність учнів загальноосвітніх навчальних закладів	151209	131780	1470	2821	15001	137
міські поселення	60885	53326	1459	449	5514	137
сільська місцевість	90324	78454	11	2372	9487	–
2017						
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів	656	539	1	12	72	32
міські поселення	144	112	1	2	20	9
сільська місцевість	512	427	–	10	52	23
Чисельність учнів загальноосвітніх навчальних закладів	158963	138383	1333	2649	16450	148
міські поселення	66503	58221	1322	388	6424	148
сільська місцевість	92460	80162	11	2261	10026	–

Дані табл. 3 свідчать про скорочення чисельності загальноосвітніх закладів в області на фоні зростання чисельності учнів, які тут навчаються. Так, протягом аналізованого періоду чисельність останніх зросла на 5,1% при скороченні освітніх установ на 0,3%. Викликає інтерес і той факт, що скорочення відбувалося за рахунок однієї українськомовної школи і шести шкіл, де освітній процес здійснювався на декількох мовах, однією з яких є українська. Натомість зросла кількість угорськомовних шкіл – на 7%. Структурно переважають українськомовні школи (близько 82%), тоді як угорською мовою викладають у близько 10% шкіл.

В області також функціонує п'ять загальноосвітніх ліцеїв приватної форми власності з угорською мовою навчання [5].

Варто зазначити, що окремі етноменшини регіону мають можливість здобувати вищу освіту рідною мовою. Наприклад, угорською мовою здобувають вищу освіту в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на гуманітарно-природничому факультеті з угорською мовою викладання фахових дисциплін, Гуманітарно-педагогічному коледжі Мукачівського державного університету, Берегівському медичному коледжі, Ужгородському коледжі культури і мистецтв та у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II (приватна форма власності). В УжНУ також

функціонують кафедри словацької філології, російської мови, російської літератури та румунської філології [5].

Однією з базових передумов для ефективної реалізації завдань соціального розвитку регіону є формування достатньої та диверсифікованої фінансової бази. Заклади Закарпатської області мають тривалий успішний досвід урізноманітнення джерел ресурсів фінансування своїх потреб шляхом активного залучення позабюджетних джерел, зокрема коштів міжнародних програм співробітництва, програм підтримки етноменшин іноземними урядами.

Традиційно найбільш вагомим джерелом фінансування видатків на забезпечення соціальної сфери загалом і освіти зокрема вважаються відповідні місцеві бюджети. Саме склад і структура видаткової частини бюджетів дає можливість оцінити пріоритети органів влади у фінансуванні найбільш актуальних завдань соціально-економічного розвитку відповідного регіону. Як відомо, сфера освіти вважається компетенцією держави і гарантований рівень освітніх послуг повинен фінансуватися за саме рахунок бюджетних коштів.

Місцеві бюджети України орієнтовані переважно на задоволення соціальних потреб населення, що підтверджується аналізом динаміки їх складу та структури на прикладі зведеного бюджету Закарпатської області (табл. 4).

Динаміка складу та структури касових видатків зведеного бюджету Закарпатської області, 2013-2017 рр. [6]

Показники	2013		2014		2015		2016		2017	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Разом касові видатки, з них:	6009,98	100,0	6482,02	100,0	8487,71	100,0	10044,47	100,0	13520,59	100
на соціальну сферу:	5564,04	92,58	5927,57	91,45	7293,11	85,93	8514,54	84,77	11311,83	83,66
- освіта	2250,65	37,45	2348,21	36,23	2914,16	34,33	3145,71	31,32	4436,15	32,81
- охорона здоров'я	1156,99	19,25	1236,39	19,07	1578,12	18,59	1625,38	16,18	2325,74	17,20
- соціальний захист та соціальне забезпечення	1873,81	31,18	2048,35	31,60	2443,38	28,79	3343,91	33,29	3996,83	29,56
- культура і мистецтво	241,31	4,02	248,98	3,84	299,67	3,53	324,57	3,23	441,15	3,26
- фізична культура і спорт	38,25	0,64	42,93	0,66	54,36	0,64	70,82	0,71	105,82	0,78
- ЗМІ	3,04	0,05	2,71	0,04	3,43	0,04	4,15	0,04	6,13	0,05

Аналіз даних засвідчує збільшення абсолютного обсягу касових видатків бюджету області (включає показники обласного бюджету, 13 бюджетів районів, 5 міст обласного підпорядкування та об'єднаних територіальних громад у часу їх створення) на 7510,6 млн грн (або у 2,24 рази), за цей період абсолютний обсяг видатків на соціальні заходи збільшився на 5747,8 млн грн (або у 2,03 рази).

За аналізований період зафіксовано абсолютне домінування видатків на соціальну сферу (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культура і мистецтво, фізична культура і спорт) у структурі видаткової частини бюджету області: 92,6% і 91,5% у 2013 і 2014 рр., у 2015-2017 рр. спостерігається їх незначне скорочення (85,9%, 84,8%, 83,7%), що додатково підтверджує орієнтацію місцевих бюджетів на переважне фінансування делегованих соціальних видатків.

Найбільш вагомими видатками соціального значення бюджету області є видатки на освіту (у межах 37,5-32,8% усіх видатків бюджету за період аналізу), видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення (у межах 31,2-29,6%), охорону здоров'я (у межах 19,3%-17,2% за період аналізу). Зазначене додатково підкреслює чітку орієнтацію місцевих бюджетів на задоволення поточних потреб регіону, фінансування наявної мережі бюджетних закладів соціального спрямування та невеликий акцент на програми розвитку.

Відповідно до положень ст. 103² Бюджетного кодексу України [7] в сучасних умовах освітня субвенція місцевим бюджетам з державного спрямовується виключно на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників для визначених типів навчальних закладів (зокрема, це загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів; шкільні відділення навчально-виховних комплексів «ДНЗ – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – ДНЗ»; спеціалізовані школи (школи-інтернати), ліцеї (ліцеї-інтернати), гімназії (гімназії-інтернати), колегіуми (колегіуми-інтернати); вечірні (змінні) школи; загальноосвітні навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації; професійно-технічні навчальні заклади державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти).

Варто наголосити, що освітня субвенція не покриває потреби у виплаті заробітної плати педагогічним працівникам дошкільних і позашкільних навчальних

закладів, допоміжному та обслуговуючому персоналу, видатки на оплату комунальних послуг, інші потреби закладів освіти, кошти на фінансування яких змушені виділяти відповідні місцеві бюджети.

Схема бюджетного фінансування закладів освітньої сфери за рахунок цільової субвенції змушує органи місцевого самоврядування додатково виділяти ресурси для забезпечення повноцінної діяльності зазначених закладів, а керівників шкіл – на пошук додаткових фінансових коштів як для повноцінного забезпечення поточних потреб, так і для реалізації програм розвитку цих закладів.

У регіоні є успішні приклади ефективного залучення додаткових коштів для фінансування закладів освіти різного рівня за рахунок участі у міжнародних програмах співробітництва (у т. ч. транскордонного). Позитивним є активне долучення до такої співпраці закладів освіти з різних прикордонних районів Закарпатської області.

Зокрема, у межах Програми транскордонного співробітництва ЄСП Угорщина – Словаччина – Румунія – Україні середня школа № 5 (м. Ужгород) у 2011-2013 рр. разом з партнерами-школами з Івано-Франківської області, Румунії, Словаччини та Угорщини брала участь у реалізації проекту «Школа європейського обміну» (загальна сума проекту 474.164,00 євро; обсяг гранту, одержаний зазначеним учасником – 80.784,00 євро). Метою проекту визначено поглиблення співпраці між навчальними закладами Закарпатської та Івано-Франківської областей із суміжними районами Угорщини, Словаччини, Румунії [8].

У 2012-2014 рр. ДНЗ «Зірочка» (с. Великий Бичків, Рахівський район) спільно з агенціями регіонального розвитку із Закарпаття та Румунії у межах цієї ж Програми брав участь у виконанні проекту «Діти – наше майбутнє: нова хвиля у дошкільній освіті у Карпатському регіоні» на загальну суму 435.360,20 євро (сума гранту зазначеного учасника – 229.861,98 євро). Метою проекту визначено покращення якості дошкільної освіти у багатонаціональних прикордонних районах через транскордонну мережу закладів дошкільної освіти у Карпатському регіоні; в Закарпатті експериментальна реалізація розробленої методології була відпрацьована у дитячих садочках № 5 (с. Великий Бичків) та № 39 (м. Ужгород) [8].

Іншим успішним прикладом долучення прикордонних сільських дошкільних закладів до проектів транскордонного співробітництва є дошкільний навчальний заклад с. Вари (Берегівський район), який

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

разом з партнерами з Румунії у 2014-2015 рр. брав участь у проекті «Традиції навчання через гру» на загальну суму 86.839,18 євро (у т. ч. сума гранту зазначеного учасника – 10.708,02 євро). Метою проекту було визначено сприяння транскордонному співробітництву для розвитку системи освіти в Румунії та Україні на базі спільної культури та традицій [8].

Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II (м. Берегово) у 2014-2015 рр. брав участь у виконанні проекту «Центри компетенції у транскордонній співпраці» на загальну суму 406.820,79 євро (у т. ч. сума гранту зазначеного учасника – 84.751,20 євро). Метою проекту визначено покращення транскордонного співробітництва та доступу до навчання протягом усього життя [8].

Варто зазначити також, що окремі суміжні держави демонструють активну підтримку своїх етноменшин, зокрема урядом Угорщини на території Закарпатської області останніми роками реалізується низка програм, спрямованих на задоволення соціальних потреб і підтримку економічних ініціатив представників угорської громади. Наприклад, у сфері освіти це Програма підтримки вивчення угорської як іноземної мови, на реалізацію якої у 2016-2017 рр. було виділено 210 млн форинтів (0,61 млн євро), Програма розвитку

дошкільної освіти в Карпатському регіоні – 4,5 млрд форинтів (12,7 млн євро) [9].

Участь закладів освіти регіону у подібних програмах співробітництва, окрім прямої фінансової зацікавленості та можливості вирішення завдань забезпечення функціонування освітніх установ, дозволяють налагодити прямі контакти з іноземними партнерами, ознайомитися з сучасними західними практиками організації шкільної та позашкільної освіти, розширити компетенцію працівників таких закладів і перелік методів навчання для різних категорій дітей та учнів.

Відзначені тенденції функціонування об'єктів соціальної інфраструктури області знайшли об'єктивне відображення і у рівнях задоволення потреб жителів Закарпаття. Як показали дані соціологічного опитування представників національних меншин краю, рівень послуг об'єктів соціальної інфраструктури, які функціонально спрямовані на задоволення насамперед духовних, а не матеріальних потреб громадян, знаходиться на досить низькому рівні. Це можна аргументувати тим, що на запитання «Чи задоволені Ви рівнем роботи у Вашому населеному пункті закладів соціальної сфери?» позитивну відповідь щодо навчальних закладів дали у середньому 31,7% опитаних, а негативну – 18,5% з них (табл. 5).

Таблиця 5

Розподіл відповідей на питання: «Чи задоволені Ви рівнем роботи у Вашому населеному пункті закладів соціальної інфраструктури?»

Варіанти відповідей	По області	Українці	Словаки	Росіяни	Поляки	Угорці	Румуни	Роми
Навчальний заклад (садочок, школа, училище тощо)								
Задоволений	31,7	34,9	29,3	51,1	20,9	39,2	17,6	8,7
Не зовсім задоволений	28,4	26,9	41,6	29,2	40,7	34,0	34,9	29,4
Не задоволений зовсім	18,5	22,1	6,2	3,1	24,9	10,7	8,7	32,7
Важко відповісти	15,0	6,9	22,9	16,6	13,5	11,2	38,8	27,5
Такі заклади відсутні	6,4	9,2	0	0	0	4,9	0	1,7

Складено авторами.

Викликає занепокоєння той факт, що більшість респондентів не задоволені діяльністю в їх населеному пункті освітніх закладів. У розрізі етнічних груп найбільшу невдоволеність роботою закладів освіти висловили роми (32,7%), поляки (24,9%), українці (22,1%). Найбільш позитивно роботу цих закладів оцінили росіяни (51,1%), угорці (39,2%), українці (36,4%) та словаки (29,3%).

Така оцінка освітніх послуг дозволяє зробити висновок про їх загальний низький рівень. Це підтверджується і соціологічним дослідженням, проведеним у 2005 р., коли близько 37,4% респондентів не були задоволені якістю освітніх послуг [10, с. 46]. Частково це можна пояснити тим, що відчуття зменшення потреб викликане проблематичністю їх задоволення. Можна стверджувати, що за останні тринадцять років спостерігається зниження показників роботи у освітній сфері, при цьому зберігається тенденція до зростання частки тих, хто незадоволений їх роботою.

Висновки. На основі викладеного вище можна зробити висновок про те, що рівень сформованості елементів соціальної інфраструктури області носить переважно регресивний характер. Соціальна інфраструктурна мережа застаріла і не відповідає потребам населення. Слід пам'ятати, що рівень розвитку соціальної інфраструктури, як правило, визначає рівень виробництва, господарювання та якісний спосіб життя населення. В умовах економічної кризи в державі не

забезпечується розширення та реконструкція складових соціальної інфраструктури. Проте облаштування будь-якої території закладами освіти, медичної сфери, культурними об'єктами та об'єктами житлового фонду – це збереження, стабілізація та відтворення національного багатства держави, тобто його населення.

Дослідження засвідчило чітку орієнтацію місцевих бюджетів Закарпатської області на задоволення потреб соціальної сфери, однак, незважаючи на зростання абсолютного обсягу видатків на соціальні заходи, не слід говорити про покращення її реального фінансування з огляду на офіційні показники інфляції, суттєве зростання рівня цін на продукти харчування, енергоносії, оплату праці, інші видатки споживання. Чинний порядок фінансування закладів освіти за рахунок субвенції з державного бюджету не забезпечує задоволення навіть усіх поточних (видатків споживання) і взагалі не враховує капітальні (видатки розвитку) потреби цих закладів, що лягає додатковим тягарем на відповідні місцеві бюджети.

Очевидно, що в умовах соціально-економічної нестабільності, масової зовнішньої міграції населення, високого рівня тіньової економіки бюджетних ресурсів не вистачає для достатнього фінансування багатьох освітніх потреб регіону і це змушує місцеві органи влади та керівників закладів активно шукати позабюджетні джерела ресурсів, що в умовах поліетнічності має певні особливості. Для Закарпатської області потенційно

вагомими джерелами додаткових фінансів можуть стати кошти міжнародних програм транскордонного співробітництва та державна підтримка іноземними урядами своїх діаспор, зокрема у прикордонних районах.

Враховуючи те, що в Закарпатській області ще спостерігаються позитивні тенденції демовітворювальних процесів, відставання розвитку соціальної інфраструктури від реальних потреб населення може негативно позначитися не лише на параметрах суспільно-економічних перетворень, але і на настроях представників етноменшин регіону.

Список використаних джерел

1. *Закарпаття 2016*: статистичний щорічник. Ужгород: Головне управління статистики в Закарпатській області, 2017. 480 с.
2. *Експрес дані Закарпатської області за 2017 рік*. Ужгород: Головне управління статистики в Закарпатській області, 2018.
3. *Дошкільна освіта в Україні в 2017 році*: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 96 с.
4. *Загальноосвітні та професійно-технічні навчальні заклади України у 2017 році*: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 134 с.
5. Скасована конференція: Роль громадських організацій національних меншин Закарпаття щодо питання дотримання права на освіту рідною мовою у багатонаціональному регіоні. *Kárpátalja.ma*: портал. 15.06.2017. URL: <http://www.karpatalja.ma/novini/skasovana-konferenc%D1%96ya-rol-gromadskix-organ%D1%96zac%D1%96j-nac%D1%96onalnix-menshin-zakarpatyya-shhodo-pitannya-dotrimannya-prava-na-osv%D1%96tu-r%D1%96dnoyu-movoyu-u-bagatonac%D1%96onalnomu-re>
6. *Експрес інформація Закарпатської області за 2013-2017 роки*. Департамент фінансів Закарпатської ОДА, 2018.
7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-17. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
8. *Програма транскордонного співробітництва «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна»*: офіційний сайт. 2018. URL: www.huskroua-cbc.net/en/project-database
9. Grezsa I. Shokoldolu karpatoloyi tamogotash [Багатостороння підтримка Закарпаття]. *Сприяння євроатлантичній інтеграції України на прикладі Закарпаття*: матеріали міжнародної конференції (25 травня, 2018 р., м. Ужгород). Ужгород, 2018. 325 с.
10. Мікловда В. П., Лендел М. А., Пітюлич М. І., Пітюлич М. М. та ін. *Етноменшини Закарпаття в умовах ринкової трансформації*: монографія. Ужгород: Карпати, 2006. 96 с.

References

1. *Zakarpattya 2016*: statystychnyy shchorichnyk [Transcarpathia 2016: statistic yearbook] (2017). Uzhhorod: Main Department of Statistics in Transcarpathian region. [in Ukrainian].
2. *Ekspres dani Zakarpats'koyi oblasti za 2017 rik* [Express data of the Transcarpathian region for 2017] (2018). Uzhhorod: Main Department of Statistics in Transcarpathian region. [in Ukrainian].
3. *Doshkil'na osvita v Ukrayini v 2017 rotsi* [Preschool education in Ukraine in 2017]: Statistic yearbook (2018). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian].
4. *Zahal'noosvitni ta profesiyno-tekhnichni navchal'ni zaklady Ukrayiny u 2017 rotsi* [Schools and vocational schools of Ukraine in 2017]: Statistic yearbook (2018). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian].
5. Skasovana konferentsiya: Rol' hromads'kykh orhanizatsiy natsional'nykh menshyn Zakarpattya shchodo pytannya dotrymannya prava na osvitu ridnoyu movoyu u bahatonatsional'nomu rehioni [Canceled conference: The role of public organizations of Transcarpathia national minorities on the issue of observance of education right in their mother tongue in the multinational region] (2017, Jun 15). *Kárpátalja.ma*: Portal. Retrieved from <http://www.karpatalja.ma/novini/skasovana-konferenc%D1%96ya-rol-gromadskix-organ%D1%96zac%D1%96j-nac%D1%96onalnix-menshin-zakarpatyya-shhodo-pitannya-dotrimannya-prava-na-osv%D1%96tu-r%D1%96dnoyu-movoyu-u-bagatonac%D1%96onalnomu-re> [in Ukrainian].
6. *Ekspres informatsiya Zakarpats'koyi oblasti za 2013-2017 roky* [Express information of the Transcarpathian region for 2013-2017] (2018). Department of Finance of the Transcarpathian Regional State Administration. [in Ukrainian].
7. Byudzhetnyy kodeks Ukrayiny [Budget Code of Ukraine] (2010). Adopted on 2010, June 08, 2456-17. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
8. *Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Cross-Border Cooperation Program*: Official website (2018). Retrived from www.huskroua-cbc.net/en/project-database
9. Grezsa, I. (2018). Shokoldolu karpatoloyi tamogotash [Multilateral support to Transcarpathia]. In *Spryyannya yevroatlantychniy intehratsiyi Ukrayiny na prykladi Zakarpattya* [Promoting Euro-Atlantic integration of Ukraine on the example of Transcarpathia]: Materials of the International conference (May 25, 2018, Uzhgorod). Uzhgorod. [in Hungarian].
10. Miklovda, V. P., Lendyel, M. A., Pityulych, M. I., & Pityulych, M. M., et al. (2006). *Etnomenshyny Zakarpattya v umovakh rynkovoyi transformatsiyi* [Ethnic minorities of Transcarpathia in conditions of market transformation]. Uzhhorod: Karpaty. [in Ukrainian].

Надійшло 01.09.2018 р.